

Irini Mandilara

Just another My blog Sites site

Adam Nicolson – «Γιατί ο Όμηρος έχει σημασία» εκδόσεις Ψυχογιός.

Στις περίπου 400 σελίδες του βιβλίου αυτού ο πολυσπουδασμένος Βρετανός δημοσιογράφος Άνταμ Νίκολσον με μία φρέσκια, ιδιαίτερη ματιά ανατρέχει στις διαχρονικές και παγκόσμιες επιδράσεις που άφησαν ο Όμηρος και τα Έπη του.

Διαθέτουμε επτά βίους του Ομήρου και δύο μεγαλειώδη ποιητικά έργα-έπη του. Αυτός ο υπέροχος Ίωνας αιιδός φαίνεται πως έζησε κατά τον 8ο π.Χ. αιώνα κι ήταν γιος του Μαίονα και της Κριθηίδας. Το πραγματικό του όνομα πιστεύεται πως ήταν Μελησιγένης κι ότι πήρε αργότερα το όνομα Όμηρος είτε γιατί ήταν τυφλός είτε γιατί πιάστηκε όμηρος στον τότε πόλεμο που έγινε στη Σμύρνη. Επτά πόλεις διεκδικούν τη τιμή της γενέτειρας του με επικρατέστερες τη Χίο και τη Σμύρνη. Μας είναι δύσκολο να πιστέψουμε πως σε έναν αρχαίο ποιητικό διαγωνισμό που έλαβε χώρα στη Χαλκίδα ο «πολεμοχαρής» Όμηρος έχασε το βραβείο από τον Ησίοδο, όταν ο δεύτερος προτιμήθηκε γιατί τα ποιήματα του εξυμνούσαν την ειρήνη! Ο Όμηρος εμπνευσμένος από την μακραίωνη προφορική παράδοση των λαμπρών ηρωικών αφηγήσεων συνέθεσε γύρω στα 750 π.Χ τους 15.693 στίχους της Ιλιάδας και στα 710 π.Χ. τους 12.110 στίχους της Οδύσσειας. Η γλώσσα που χρησιμοποίησε και στα δύο έπη του θεωρείται «τεχνητή» πλην όμως απολύτως κατανοητή από το σύνολο του τότε ελληνόφωνου κόσμου. Ο στίχος του είναι ο δακτυλικός ή ηρωικός εξάμετρος κι αποτελείται από δώδεκα έως δεκαεπτά συλλαβές.

«Ψάλε μου, θεά την οργή του Αχιλλέα, του γιου του Πηλέα, αυτή την καταραμένη οργή, που προξένεσε στους Αχαιούς αμέτρητες συμφορές κι έστειλε τις ατρόμητες ψυχές πολλών ηρώων στον Άδη, αφήνοντας τα σώματά τους βορά (τροφή) στα

σκυλιά και στα όρνεα•αυτό ήταν το θέλημα του Δία από τότε που έπεσε μίσος για πρώτη φορά ανάμεσα στο βασιλιά γιο του Ατρέα και το θεόμορφο Αχιλλέα». (μτφ.Φιλολογική ομάδα Κάκτου) Η Ιλιάδα περιγράφει κάποια από τα γεγονότα του δέκατου και τελευταίου χρόνου της πολιορκίας της Τροίας από τους Έλληνες (Αχαιοί ή Αργείοι ή Δαναοί στο κείμενο). Το έπος βρίσκεται πρωταγωνιστών, θνητών κι αθανάτων : Αχιλλέας, Οδυσσέας, Έκτορας, Αγαμέμνονας, Πάρις, Πάτροκλος, Πρίαμος, Μενέλαος, Αίαντας, Διομήδης, Νέστορας, Απόλλων, Ποσειδώνας, Άρτεμις, Αφροδίτη, Ήρα, Άδης, Άρης, Ήφαιστος, Ερμής...οι οποίοι έμειναν στην πολεμική κι όχι μόνο ιστορία για το κλέος, τον ηρωισμό, την ευφυΐα αλλά και για την αποφασιστικότητα και τη σκληρότητα τους. Μετά την αρπαγή της ωραίας Ελένης η άλωση της Τροίας με όποιο τρόπο και μέσον θεωρείται αναπόφευκτη. Η σύγκρουση των Ελλήνων Αχαιών και των Τρώων εκτός από πολλαπλώς και ποικιλοτρόπως ηρωική, είναι σφοδρή, πολλές φορές λυσσαλέα χωρίς να λείπουν κι οι εσωτερικές συγκρούσεις κι έριδες μεταξύ συμμάχων και φίλων.

Η Οδύσσεια πραγματεύεται την αγωνιώδη και περιπετειώδη προσπάθεια επαναπατρισμού ενός ήρωα του Τρωικού Πολέμου, του ευφυούς και πολυμήχανου Οδυσσέα. Στους θνητούς και στους αθάνατους ήρωες της Οδύσσειας προστίθενται επιτυχώς από τον ποιητή της πλήθος μοιραίων γυναικών αλλά και διάσημων τερατόμορφων όντων : Ναυσικά, Καλυψώ, Κίρκη, Αρήτη, Πολύφημος, Σκύλλα, Χάρυβδη, Σειρήνες, Δίας, Ποσειδώνας, Αθηνά και φυσικά η πάντα πιστή σύζυγος Πηνελόπη και το παρομιώδες πείσμα της που την κρατά χρόνια μακριά από την αγκαλιά των νεαρών Μνηστήρων. Απώτερος σκοπός της πάλης των καλών κι αγαθών ηρώων της Οδύσσειας με τους ύπουλους, μοχθηρούς αντιήρωες της καθώς και με τα κακά κι εφιαλτικά τέρατα της είναι η πολυπόθητη, γλυκιά άφιξη του τσακισμένου από τις κακουχίες στρατοκόπου Οδυσσέα στο νησί της Ιθάκης κι η επανένωση του με την πολυαγαπημένη του οικογένεια που καρτερικά τον προσμένει κι ερευνά για την τύχη του. «Και τότε ολόχαρη η γερόντισσα ψηλά στο ανώγι ανέβη με γόνατα γοργοτρεχάμενα, με πόδια που σκόνταβαν, να πάει στη ρήγισσα το μήνυμα, πως έφτασε ο καλός της·κι ως στάθη πάνω απ' το κεφάλι της, τα λόγια αυτά της είπε:«Για ξύπνα, Πηνελόπη κόρη μου, τα μάτια σου να ιδούνεό,τι καιρούς και χρόνια αδιάκοπα λαχτάριζε η καρδιά σου!Ήρθε ο Οδυσσέας, στο σπίτι του έφτασε, κι ας είχε αργήσει τόσο,και τους μνηστήρες όλους σκότωσε τους άνομους, που έτρωγαντο βιος του, ρήμαζαν το σπίτι του και παίδευαν το γιο του.» (μτφ.Καζαντζάκη-Κακριδής).

Ο Άνταμ Νίκολσον στο παρόν βιβλίο του θυμάται τα σχολικά του χρόνια, τότε που έκανε την πρώτη του επαφή με τον Όμηρο. Πρωτοαντίκρισε τον ποιητή και τους στίχους του σαν αραδιασμένα ορνιθοσκαλίσματα πάνω σε έναν μαυροπίνακα και την προσπάθεια του να τον κατανοήσει, την παρομοιάζει με το ξεκοκάλισμα ενός ψαριού! Και για αρκετούς Έλληνες μαθητές σίγουρα συνέβη το ίδιο ή κάτι παρόμοιο κι η υπογράφουσα το παρόν δεν εξαιρείται! Διδαχθήκαμε τα Ομηρικά Έπη στα γυμνασιακά μας χρόνια πλην όμως η κατανόηση τους, ο σεβασμός κι η αγάπη μας για αυτά ήρθαν πολύ αργότερα! Ίσως γιατί ο Όμηρος παρόλο που είναι πανταχού παρών κι ανά τους αιώνες ελλοχεύει στην Ευρωπαϊκή σκέψη, είναι σπάνια ορατός. Ο Όμηρος επιβίωσε της μεσαιωνικής Χριστιανοσύνης δια μέσου των Ιλιάδων και των Οδυσσειών που βρισκόντουσαν διασκορπισμένες στις βιβλιοθήκες της Ευρώπης των γραμμάτων. Ο Γκαίτε θεωρούσε πως αν τα Ομηρικά Έπη είχαν γίνει η Αγία Γραφή της Ευρώπης κι όχι η Βίβλος ολόκληρη η Ιστορία μας θα είχε εξελιχθεί διαφορετικά και κατά τη γνώμη του καλύτερα!!! Στην αρχαία Αθήνα ο Όμηρος ήταν αγαπητότατος και σχεδόν καθημερινά ακούγονταν από επαγγελματίες αοιδούς

απαγγελίες των ραψωδιών του. Από τις πιο λαμπρές απαγγελίες των Ομηρικών στίχων ήταν αυτές που γινόντουσαν κάθε τέσσερα χρόνια στη γιορτή των Παναθηναίων. Όσοι απάγγελναν την Οδύσσεια ήταν ενδεδυμένοι με μωβ-θαλασσί στολές (η απέραντη θάλασσα της Οδύσσειας), ενώ εκείνοι που απάγγελναν την Ιλιάδα φορούσαν κόκκινες στολές (η σφαγή κι η αιματοχυσία της Τροίας).

Τόσο η Ιλιάδα όσο και η Οδύσσεια απευθύνεται σε δύο κεντρικούς, διαφορετικούς χαρακτήρες ανθρώπων. Τα ποιήματα στέκουν σαν πανέμορφες κόρες εκατέρωθεν του χάσματος που δημιουργεί η διαφορετικότητα των ανθρώπινων αυτών χαρακτήρων. Εάν θεωρούμε πως είμαστε εγκλωβισμένοι μέσα σε μία σειρά αναπόφευκτων πεπρωμένων και πως η μοίρα ορίζει περισσότερο τις ζωές μας, αποτελούμε τους ήρωες μίας σύγχρονης Ιλιάδας. Εάν αποφασίσουμε να σταθούμε απέναντι στη μοίρα και να προσπαθήσουμε να αναθεωρήσουμε την πορεία που έχει χαραχτεί για εμάς πλάθοντας νέους τόπους και νέα ζωή, αποτελούμε τους ναυτικούς μίας σύγχρονης Οδύσσειας. Ο Νίκολσον μας (προ) καλεί να επιλέξουμε : Τι από τα δύο θα γίνουμε; Ένα μνημείο πείσματος και περηφάνιας με οδηγό πάντα την ακεραιότητα όπως ο Αχιλλέας ή ένας άπιαστος καταφερτζής για τον οποίο τίποτε δεν είναι βέβαιο και δεδομένο όπως ο Οδυσσεύς; Υποδειγματικός ήρωας ή πολυμήχανος άνθρωπος; Κατά τον Νίκολσον «η Ιλιάδα είναι μία αποτύπωση αυτού που νομίζουμε ότι ήμαστε κι ενδεχομένως λαχταράμε να είμαστε κι η Οδύσσεια μία εκδοχή του τι είμαστε κι ενδεχομένως του τι θα μπορούσαμε να γίνουμε».

Ο Νίκολσον υποστηρίζει ότι η μελέτη και κατανόηση των Ομηρικών Επών, μας κάνει με έκπληξη να αντιληφθούμε πως το αρχαίο «τότε κι εκεί» δεν διαφέρει τόσο πολύ από το «εδώ και τώρα». Ο Όμηρος δεν προσφέρει ωστόσο απαντήσεις σε διαχρονικά, βασανιστικά ερωτήματα του ανθρώπου όπως «πρέπει να υποταχθούμε στην εξουσία;», «πρέπει να ταπεινωθούμε;», «να καλλιεργήσουμε την ευγένεια;», «να ενισχύσουμε τη βία;», «να αφεθούμε στο εγώ;» ή «να αγαπήσουμε;» Ο Όμηρος απλά δραματοποιεί την πραγματικότητα των ερωτημάτων αυτών. Τα ποιήματα του Ομήρου, μας λέει ο συγγραφέας, δεν αποτελούν κηρύγματα. Αυτό που θέλουμε από τον Όμηρο, αυτό που εξακολουθεί να μας αγγίζει είναι η ομηρική του σοφία, η ατρόμητη αναμέτρηση του με το φοβερό, η ενέργεια κι η λάμψη του, η αντίσταση του στη νοσταλγία, η αγάπη του για την αγάπη και το μίσος του για τον θάνατο. Τα Έπη του μπορεί να διασώζουν το παρελθόν όμως υπάρχουν σε ένα εκτυφλωτικό παρόν και υπό την έννοια αυτή αποτελούν ύμνο στην παρούσα στιγμή. Η ενάργεια (η ιδιότητα της φωτεινότητας, της ολοζώντανης παρουσίας) ως απαραίτητη πτυχή της έκφρασης (της περιγραφής, αυτού που βγάζουμε από μέσα μας) αποτελούν το ζευγάρι που αποδίδει άριστα το Ομηρικό ιδεώδες. Ο Όμηρος είναι το φως που λάμπει στον κόσμο. Το φωτεινό ίχνος που αρχίζει να λαμπυρίζει πίσω σου.

-Ερρίκος

Σλήμαν

«Επιθυμούσα πάντα με πάθος να μάθω Ελληνικά. Δεν το είχα κάνει γιατί φοβόμουν πως η βαθειά γοητεία αυτής της υπέροχης γλώσσας θα με απορροφούσε τόσο πολύ που θα με απομάκρυνε από τις άλλες μου δραστηριότητες.» (Ο Σλήμαν μίλαγε άβγογα 18 γλώσσες. Για δύο χρόνια δεν έκανε τίποτα άλλο από το να μελετάει τα δύο έπη του Ομήρου)

-Τζέιμς

Τζόυς

«Σχεδόν φοβάμαι να αγγίξω την Οδύσσεια, τόσο καταπιεστικά αφόρητη είναι η ομορφιά.»

-Γιασαρ Κεμαλ (Σύγχρονος Τούρκος συγγραφέας κουρδικής καταγωγής)
« Πιστεύω πώς τό δικό μου έργο είναι πίο κοντά στό έργο τού Ομήρου. Μέ αυτήν τήν έννοια λοιπόν, λέω πώς είμαι περισσότερο Έλληνας. Είμαι η συνέχεια τού είδους πού ξεκίνησε ο “Όμηρος. Μία εποχή οι Τούρκοι διανοούμενοι μέ έλεγαν »Ομέρογλου» δηλαδή γιό τού Ομήρου.»

Ειρήνη Μανδηλαρά